

Pál-Antal Sándor

1956 – marosvásárhelyi áldozatok

Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc Marosvásárhely történetének is kimagasló eseménye. Az anyaországtól elszakított rész magyarsága saját forradalmának is tekintette a magyarországi eseményeket. A forradalom kirobbanásának híre a rádió hullámhosszain keresztül azonnal ide is érkezett- és az együttérzés, a forradalomnak erre a vidékekre történő kiterjedésének a vágya itt is lelkes hívekre talált.

A forradalom hírének fogadtatásával, és az itteni eseményekkel, több alkalommal is foglalkoztam, főként a Népújságban közölt cikkekben. Az áldozatokról 2006-ban egy könyvet is megjelentettem, de a forradalom marosvásárhelyi áldozatairól ez alkalommal van lehetőségem szóban is a hallgatósághoz fordulni.

A magyarországi októberi események által kiváltott forradalmi hangulat lecsendesítésére a román párt és állami vezetés átfogó, körültekintő intézkedéseket hozott. A lakosság körében tapasztalt feszültségek kezelését már a forradalom napjaiban egyszerre több vonalon elindította. Az alapszervezeti pártgyűlések és a politikai tájékoztatók tárgya ebben az időben a „felvilágosító” munka, és az „ellenforradalmi puccsot kirobbantó bandák” megbélyegzése volt. Ezeknek a felkészítőknél a csúcsát képezték az írók és szerkesztők, egyetemi tanárok és a nagyobb gyárakban dolgozók nyilvános „állásfoglalása”.

A „felvilágosító” akciókhoz már 1956 októberétől egy harmadik kezelési mód járult: a titkos rendőrségi (Securitate) nyomozói munka fokozása, és az ellenségnek tekintett személyek üldözése mellett a retorzióknak a magyarországi eseményekkel kapcsolatos megnyilvánulásokra való kiterjesztése. A Securitate 1956. októberében és novemberében Romániában összesen 1 120 személyt tartóztatott le, köztük számos marosvásárhelyit, és rövid vizsgálatok után bíróság elé állítottak.

A perek törvénycikkek szerinti besorolása, kevés kivételtől eltekintve, a társadalmi rend elleni tevékenység (*uneltire împotriva ordinii sociale*) volt. A letartóztatottak elleni vádat különböző módszerekkel megszerzett adatokkal (besúgó cellatársak, megfélemlített tanúk vagy éppen a sok nyomásnak ellenállni nem tudó vád alá helyezettől kicsikart beismerő vallomással) addig dokumentálták, amíg abból rendszerellenes bűncselekmény nem lett. A népi demokratikus *társadalmi rend* vagy *rendszer elleni tevékenység* megfogalmazás rendkívül átfogó gyűjtőfogalom volt. Gyakorlatilag minden egyszerű bíráló megnyilvánulást rendszer elleni tettnek lehetett kimagyarázni, és a szükséges „aláfestéssel” megokolni.

Sok közöttük az „izgatás”, a „bujtogatás”, a rendszer vagy a párt és állami vezetők „gyalázása”, a szovjet párt és állami vezetők szidalmazása, a Szovjetunió vívmányainak „becsmérlése”, a helyi vezetők megfenyegetése, a nyugati rádióadók híreinek hallgatása és kommentálása, a hazai sajtóhírek hitelének megkérdőjelezése vagy a hazai életszínvonal lekicsinylése és a nyugati magasztalása. De van közöttük a népi demokratikus rendszer megvalósításainak lekicsinylése, a rendszer tarthatatlanságának hangoztatása, a rendszerváltás várása vagy megjósolása, angol-amerikai-, illetve nyugatnémet intervenció várása és más hasonló jellegű kijelentések. Ide sorolandók a magyarországi események dicsőítése, a forradalom Romániára való kiterjedésének várása, és a forradalom által kiváltott változásokban való részvételi szándék kinyilvánítása, a Szovjetunió, annak párt- és állami vezetősége és a vörös hadsereg szidalmazása, a Magyarország belügyeibe való beavatkozása miatt tett elítélő kijelentések is. bíróság elé állítottak 133 marosvásárhelyi személyt is.

1956 október 28-ával kezdődően letartóztatták azokat, akik többnyire nyilvános helyeken (kocsmában, falatozóban, utcán), dicsőítették a magyar forradalmat, a forradalom melletti fellépésre biztattak vagy tiltott magyar éneket énekeltek, és szidták a romániai népi demokratikus rendszert, annak vezetőit és a kommunistákat. Már 56. október 28-29-én a Securitate emberei, a milícia segédletével megkezdték a letartóztatásokat. 29-én azért tartóztatták le Nyilasi Zoltánt mert egy büfében megfenyegetett egy szerkuritátés altisztet. Azt mondta neki, hogy „látod, mi történt Magyarországon, most mi következünk.” Haza sem jutott, már a kocsmából elvitték. A legnagyobb akció, amelyet évek múlva is rendkívüli sikerként emlegettek a megtorlást végrehajtó szerveknél, az ún. Faliboga-vezette szervezet felszámolása volt. Ebben az államellenes szervezkedési ügyben kihallgattak több mint hétszáz személyt és 1956. november 2-1957. május 10-e között letartóztattak, majd bíróság elé állítottak és elítéltek 70 főt. a bebörtönzött 70 fős csoportból ketten voltak csupán magyarok – Frunda Károly és Miholcsa Gyula, marosvásárhelyi mérnökök –, a többiek románok.

A legtöbb emberáldozatot eredményező Szoboszlai-pernek voltak marosvásárhelyi áldozatai is. Halálra ítélték és Temesváron kivégezték Huszár Józsefet. Életfogytiglanit kapott Kuun Zsigmond és Schell István, mindketten kényszerlakhelyesek

A magyarországi *októberi eseményekben részt vett*, és ezért bíróság elé állították Szathmári Zoltán technikust, aki szabadságát Pesten töltötte a forradalom idején. Levezetéséből kitűnt, hogy szimpatizált a forradalommal és hazatérésekor egy sor „ellenforradalmi kiáltványt, újságot és jelvényt akart behozni az országba”.

Megemlítem Nagy Samu és Velicsek András mérnökök esetét, akik 1958-ban, a Kádár-delegáció romániai látogatásakor egy vendéglőben, poharazás közben folytatott beszélgetés

alkalmával a magyarság helyzetéről keseregve elmarasztalták a magyar delegáció megalkuvó magatartását. És miután Nagy Samu azt a kijelentést tette, hogy „Adjatok egy karabélyt, hogy lőjem le azt a hóhért”, mármint Kádárt, haza sem értek. Mivel lehallgatták őket, a Securitate fogdájában kötötték ki, Nagyot 25, Velicseket 10 év kényszermunkára ítélték, összekapcsolva ügyüket a forradalom idején kifejtett tevékenységükkel.

A letartóztatottak és elítéltek között voltak tisztviselők, mérnökök, orvosok, munkások, háziasszonyok, egyetemisták, tanulók és más foglalkozásúak. A kiszabott ítéletek súlyossága az „elkövetett tettekhez” képest elképesztően magas. A sok évre terjedő kényszermunka büntetést ártatlannak tekinthető emberek kapták, akiket máig sem rehabilitáltak. A megtorlások mértékét a magyarországiakhoz hasonlíthatjuk. A lényeges különbség a magyarországihoz képest az, hogy esetünkben csak „elképzelt forradalomról” beszélhetünk, amit aránytalanul súlyos retorzió követett.

Az elítéltek közül megemlítek még egy pár nevet: Palotás András tanuló 22 év, Czibalmos Károly géplakatos és Pánczél Zsuzsanna háziasszony 20–20 év, Páll László tanuló, Simon Gyula géplakatos, Teleki Erzsébet és Szövérfi Lajos 15-15 év, Frunda Károly építészmérnök 12 év, Miholcsa Gyula mérnök, Bedő Gedeon tanuló, Györfi István szerszámlakatos, Nagy Jenő cipész, Péterfy Irén egyetemista 10-10 év stb.

Ugyanakkor nem feledkezhetünk el arról a tényről sem, hogy a meghurcoltak, vagyis az áldozatok száma többszörösen meghaladja az elítéltekét. Az 56-os magyar forradalom után Romániában alkalmazott retorzió kapcsán hangsúlyozzuk, hogy a megtorló intézkedések skálája túllép a büntetőperek megrendezésén. A megtorló intézkedések sorába tartoznak a bűnvádi vizsgálatok során megejtett meghurcolások, a zsarolással, megfélemlítéssel együttműködésre kényszerítések, amelyek számban jóval meghaladják a bebörtönzöttékét. A meghurcolt családtagok és a tanúvallomásra kényszerült személyek kálváriája is a megtorlás része.

A forradalom évfordulóján rájuk is emlékezünk, együtt érezve velük szenvedéseikért, áldozathozatalukért.

Kézirat, előadás elhagzott az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc 60 éves évfordulójára az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács Maros megyei szervezete és az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület szervezésében megtartott megemlékező ülészen 2018. október 20-án